

Казки про добро і зло

Дерево до неба

Дерево до неба

Десь за горами, за лісами, не знати в якій державі жив раз один цар. Старий уже був. Держава велика, а наслідника нема. Тільки одна донька.

Підросла дівка, вже на одданні, і цар почав думати, як би дочку видати заміж, зняти клопіт із старечих плечей: керувати на старість державою — то не легка справа!

Дав по всіх сусідніх краях знати, аби приїздили до нього сватачі. Який хлопець полюбиться доньці, той візьме її за жінку. Як це оголосили, з усіх сторін світу почали сходитися герцоги, барони та і прості хлопці, хто дуже красивий був.

Кожний хотів статися царем і взяти собі красуню за жінку.

Айбо дівка подивилася на одного, на другого, на третього. Не сподобалися їй. І сказала батькові, що немає дяки віддаватися.

Цар розсердився:

— Донько, подумай добре! Я вже старий. Час мені на відпочинок.

Але дівка мудрує.

Був у царя чудовий сад навколо палацу, такий прекрасний, що подібного на цілому світі не було. Які лише на світі ростуть — у теплих, гарячих краях — квіти і дерева, такі там були. А серед того саду росло дерево вже таке високе, що верху його ніхто не міг бачити. Цим деревом-чудом дуже пишався цар.

Одного разу, коли доньці уже надокучило слухати докори за одруження, вона вийшла в сад. Сонечко гріло. День був ясний, теплий.

Ходить дівчина межі квітами й бесідує з ними:

— Не бійтеся, квітоньки, не лишу я вас, хоч як нянько буде намагатися видати мене за якогось далекого принца.

Та одного ясного дня зібралася хмара, заgrimіло, заблискало й затемнілося... Випав страшний град. Тривало це недовго. Знову небо прояснилося і почало сонечко світити.

Але сад був чорний од спустошення: всі квіти поламані, листя з дерев збите... І все геть посохло, як би гарячою водою було спарене.

Вийшов цар з палацу і не впізнав саду. Постарів, але такого ніколи не бачив, ніде ні квітки, ні листка. Аж плакати хочеться. Кличе доньку. А вона не озивається. Шукав, шукав — не знайшов. Кличе слуг. Ті бігають, питають... Нема!

Злякався цар. Послав вісті, куди лише міг. Потім надіслав своїх гінців у чужі держави й пообіцяв тому, хто знайде доньку, ціле своє царство.

Тисячі людей шукали царівну, але та пропала, наче земля її проковтнула.

Дуже журиться цар. Одна в нього була дочка і зникла. Ніщо йому не миле. З великого жалю захворів.

Ходять до нього лікарі, та задар: хирів і хирів.

Раз задрімав цар у саду, й приснилося йому, що того дня, коли страшна буря пройшла серед дня, у хмарі був семиголовий змії. Він ухопив його доньку й поніс на верх високого дерева. А на тому дереві стоїть зміїв палац, у ньому полонянка...

Пробудився цар і думає собі:

«Сон сном, але може бути й правда. Бо того дня справді моя донька пропала. Ану, спробуймо!»

І дав знати по усіх державах, що якби знайшовся такий витязь, котрий вилізе на височезне, аж до неба, дерево й визволить його доньку, то віддасть її за нього заміж і всі володіння передасть йому.

Ой, як почули це молоді люди, почали сходитися із цілого світу до царського двору: герцоги, барони, графи, навіть гарно вбрані циганські легені... Котрий себе хоч трохи вважав лазієм, кожний голосився у царя, бо кожний мав охоту стати його наслідником. Лізли — одні вгору, інші вниз.

Деко́трі підняли́ся так висо́ко, що ле́двє їх уже́ було́ видно́, але́ далі́ не мо́гли і злази́ти.

Так тривало́ день, дру́гий, тре́тій... Далі́ — ти́ждень, два... Успі́ху ні́якого!

Та́ був у ца́ря оди́н сви́нарчук — ко́лись да́вно коро́лі й ца́рі ма́ли ста́да вся́кої ху́доби. Ди́вився, ди́вився, як па́ни на́магаю́ться ви́лізти на́ дере́во, й ду́має со́бі:

«Ге́й, ко́би ца́р дозво́лив ме́ні, при́ніс би́ я од змі́я йо́го дівку́!»

Й не́ переста́в ду́мати про́ це, ко́ли до́гляда́в ста́до. На́віть যা́кось про́говори́в у́го́лос:

— Ге́й, ко́би ца́р дозво́лив ме́ні!

А ста́ра сви́ня-льо́ха по́чула ці́ слова́, піді́йшла до́ нього́, по́чухала́ся й ка́же:

— Га́здо, спі́ши до́ ца́ря й про́си дозво́лу лі́зти. Ти́ ви́лізеш на́ висо́ке дере́во і ви́зво́лиш дівку́. Я́ тебе́ до́бре зна́ю. Сю́ пора́ду да́ю че́рез те́, що́ ти́ нас че́ствува́в. На́й ца́р за́ріже ста́рого бе́зрого́го буйво́ла, на́й з нього́ зу́плють шкі́ру, а з то́ї шкі́ри на́й нака́же по́шити для́ тебе́ тре́ ко́жухи.

Іва́н по́слуха́в ста́ру льо́ху й пі́шов до́ ца́ря. То́й си́дів за́журе́ний в са́ду, да́рма йо́го сме́шив при́дворни́й бла́зень.

— Чо́го, Іва́не, ти́ при́йшов?

— Пресві́тлий ца́рю! Ба́чу, ту́ ба́гато ла́зуні́в. До́звольте́ й ме́ні лі́зти. Обі́цяю, що́ приве́ду ва́м при́нцезну-до́ньку.

Засме́явся ца́р, хо́ч не́весело́ в нього́ на́ душі́:

— То́бі, Іва́не, на́ дере́во лі́зти? Лі́пше при́го́лоси́ся цьо́му ду́рневі́ за по́мічника́. Ду́рна тво́я бе́си́да!

Ро́зсерди́вся хло́пець:

— Пресві́тлий ца́рю, до́звольте́ ме́ні лі́зти! То́ді ца́р пи́тає́ сво́го бла́зня:

— Но́, що́ ти́ ска́жеш на́ Іва́нову бе́си́ду?

— Да́йте ме́ні Іва́на по́мічни́ком, бо́ він ще́ ду́рні́ший, ані́ж я. Ги́рше ро́зсерди́вся ле́гінь.

— Пресві́тлий ца́рю,— ка́же грі́зним го́лосом,— не́ слуха́йте ду́рного, бо́ з ду́рної ді́рки ду́рний ві́тер ві́є. На́кажі́ть за́різати бе́зрого́го буйво́ла та́ із йо́го шкі́ри по́шити тре́ ко́жухи. Й до́звольте́ ме́ні лі́зти. Я́кщо́ ве́рну́ся бе́з при́нцезни́, ро́біть з мо́єю го́ловою́, що́ за́хоче́те.

Ди́виться ца́р на́ хло́пця́ і ду́має: «Ту́т уже́ не́ фі́гля»,— і го́ворить.

— До́брі є́. Бу́де, яќ ти́ хо́чеш. За́б'ємо́ буйво́ла. Але́ па́м'ята́й, що́ бе́з мо́єї до́ньки́ що́б ти́ не́ ве́рну́вся! Я́к не́ приве́деш́ її́, упа́ди із дере́ва і лі́пше зло́ми со́бі го́лову. Бо́ ко́ли са́м не́ зло́миш, то́ кат́ то́бі її́ ві́друба́є.

Ве́рну́вся Іва́н до́ сво́їх сви́ней. А ца́р да́в нака́з за́різати буйво́ла́ й по́шити з йо́го шкі́ри хло́пцеві́ ко́жухи. Я́к бу́ло го́тово́, по́клика́в Іва́на:

— Зро́били по́-тво́єму́. Ві́зьми ко́жухи́ й мо́жеш лі́зти. А́бо ца́рство́, а́бо сме́рть!..

Іва́нові́ бі́льше не́ тре́ба ка́зати. О́дягну́в оди́н ко́жух, а́ інші́ два́ при́в'язав на́ пле́чі. Узя́в со́киру́ і пі́шов під́ дере́во. Лю́дей — стра́х! Усі́ че́кають...

Іва́н о́гляну́в дере́во і за́тяв со́киру. Ста́в на́ со́киру, по́тім ви́йня́в і за́тяв на́д го́ловою́: та́к підні́мався́ все́ ви́ще і ви́ще. Ско́ро зниќ з оче́й.

Ці́лий де́нь лі́з, а по́над ве́чір вже́ ко́жуха́ на́ гру́дях порва́в. А лі́зти ще́ висо́ко. О́дяг на́ себе́ дру́гий ко́жух — зно́ву лі́зе, лі́зе... Та́ че́рез де́нь по́дерся́ і то́й.

— Но́, ко́жухе́,— ка́же тре́тьо́му, ко́ли на́ себе́ о́дягну́в,— хо́ч до́ти де́ржи, до́ки я́ до́ першо́ї гі́лляки́ до́лізу.

І до́ліз до́ гі́лки, ко́тра́ рі́вно вбі́к ро́сла.

Хло́пець сі́в на́ гі́лку і го́ворить са́м со́бі: «Іва́не, ве́рнися́!» А дру́гим го́лосом: «Іва́не, не́ ве́ртайся́, лі́зь сме́ливо́ далі́!»

І до́ти до́ліз, що́ по́дерся́ і тре́тій ко́жух: гру́ди — у́ кро́ві...

Не́ зва́жав на́ це́ Іва́н. До́бра́вся́ вже́ до́ першо́го́ ли́стя, за́жмури́в о́чі́ й ка́же:

— Но, світе, здоров був! Або виграю, або програю!

І з зажмуреними очима скочив на перший лист. Лиш простерся...

Розплющує очі, а тут такий світ, як і долі, звідки він прийшов: трава росте, поля, ліси, гори...

Йде, йде. Блудить. Нараз бачить: на горі палац обертається на качачій нозі.

Вдарив Іван сокирою в цю ногу, й палац зупинився. Навколо двері й брами нараз повідчинялися, і хлопець — шмиг! — у царський двір. В ту ж мить усі двері зачинилися, і палац знову крутиться.

Іде Іван, розглядається, а ніде нікого. Коли зайшов у палац, біжить до нього дівчина. Дивиться, а то царська дочка! Вона до нього:

— Ой Іванку, як ти сюди потрапив?

— Не питай нічого, збирайся до нянька, бо той вмирає за тобою.

Вона як це почула, то аж зблідла:

— Іване, не кажи такого, бо коли тебе почує змії, мій чоловік,— зразу кінець буде і мені, й тобі!.. Не встигла договорити, а змії уже тут: сім голів, і з кожної гортанки палахкотить полум'я, на сім метрів усе палить. Злякався Іван.

— Що се за творіння? — питає змії.— Відразу йому кінець. Дівчина осмілилася і заговорила:

— Се ж мій вірний слуга! Не може без мене і прийшов сюди, аби й тут мені служити!

Змії притих, та хмураво ще поглядає на Івана.

— Добре, не в'ю тебе. Але задар хліба не будеш їсти. Йди за мною. Дам тобі роботу.

Йде Іван за змієм. У кінці двору хлів. Змії відімкнув двері, а там на помості лежить кінь, бідний-пребідний: мухи бринять над ним, шкіра облізла. Не може встати, лише крекче.

— Видиш цього коня? Будеш його доглядати, годувати і поїти. Давай йому доста всього, але того не дай, що буде просити.

— Та як то все давати, а що просить — не дати?

— Я тобі сказав, а ти виконуй! І йде геть. Потім вернувся:

— Іване, міркуй! Якщо спробуєш мене обдурити, твоє життя кінчиться...

Почав Іван носити коневі їсти: доброго сіна, конюшини, вівса, ячменю. А кінь і в рот не бере. Лежить і голову не підводить. Іван пошкодував його, гладить і приговорює:

— Їж, конику, їж... Може, поздоровшаєш. Я тебе по-людському буду обслуговувати.

Кінь слухає, слухає і людським голосом озвався:

— Виджу, хлопче, ти доброго серця. Ай-бо задар силуєш мене їсти сіно та овес. Се не моя їжа.

— А чим же тебе годувати?

— Я їм гарячу грань, а п'ю полум'я. Давай мені грань і напувай полум'ям, тоді буду здоровий.

— Але шаркань наказав того не давати, що будеш просити!

— Як ти слухатимеш змія, то не визволиш принцезну, бо я знаю, що ти би хотів її урятувати. А тут нема нікого, хто може змія знищити, лиш я. Через це він мене отак мучить, аби я загинув.

— Проси, конику, що хочеш! Все дам, аби визволив принцезну!

— Я від тебе багато не прошу. Лиш у неділю, коли шаркань полетить за гори, спали козел дров, а я грань поїм. І буде все гаразд. Та будемо діяти таємно.

Так і сталося. Коли була неділя, змії розпростав крила й полетів. Іванові тільки того й треба.

Запалив дрова. Ще вони не догоріли, набрав лопату жару і поніс коневі. Кінь одним духом проковтнув і вже годин був підвести голову. Поніс Іван другу й третю лопату жару. Як це кінь з'їв, уже й на ноги встав.

Тоді Іван зняв з нього ланцюги. Кінь вибіг на двір, поковтав усе полум'я й поїв усю грань.

Іван приглядається: коник не простий! Шерсть золота, замість чотирьох у нього п'ять ніг, крила зверху лопаток стирчать.

— Но, Іване, виконав ти все, що я тобі казав. Починаймо діяти, доки шарканя не є. Йди у

пивницю: там є сідло, шабля і вуздечка. Принеси на мене. Поспішай!

Пішов Іван. Шукає, шукає — бачить змієві бочки із вином. Намацав у потемку сідло, шаблю, вуздечку. Взяв і несе. Якраз вийшов з пивниці, а змії на дверях!..

— Що ти наробив, хлопче? Ти мене обдурив. Тепер пропадеш! Вихопив із рук Івана шаблю й хоче йому відрубати голову.

Той просить:

— Відпусти мене, ніколи більше тебе не обдурю...

— Не відпущу, мусиш тут загинути. Ай-бо наперед вип'ємо вина за твої гріхи.

Завів Івана знову до пивниці, розбив бочку, наляв собі й хлопцеві по одному відрові. Змії п'є, а Іван просить:

— Відпусти мене.

— Не відпущу. Тепер вип'ємо за мої гріхи.— І знову наляв собі відро вина. Далі — друге, третє, четверте... Сім відер вина випив! Сп'янів і розум стратив. Танцює, співає, ходить узад-уперед, крутиться. А тоді впав і заснув як мертвий.

Іван зрадів: узяв тихенько шаблю й хоче рубати змія. Але думає собі: «Одну голову відітну, а шість ще зостанеться. Змії прокинеться одразу і знищить мене!»

Вхопив сідло й вуздечку і побіг до татоша. Розповів, що сталося в пивниці.

— Дуже добре ти зробив, що не чіпав шарканя. Ти би його не вбив. Давай сюди сідло!

Кінь фукнув, і з сідла вся іржа пропала, а появилася дорогоцінне каміння.

— Сідлай мене й тікаймо! Осідлав Іван татоша.

— Но, куди йдемо?

— Не питай. Чимскоріше маємо вибратися звідси! Піднявся кінь. Летів, летів, і зрештою, у темному лісі спустився на землю.

— Но, Іване, тут, у цьому лісі, є дикий кабан. Уважай, бо дикуна мусимо забити. В його голові — живий заєць, і того треба вбити, а у зайця в голові діамантова шкатулка, і в тій шкатулці сім жуків. У тих жуках і є сила шарканя. Якщо їх в'ємо, він утратить міць. Дивись, біжить на нас дикуна...

Глянув Іван: дикуна величезний, а ікли, як шаблі. Роззявив пащу й женеться на них... Кінь підхопився у повітря, й, коли п'ятою ногою вдарив кабана в голову, той лише простягся.

Іван шаблею розколов йому голову, а звідти нараз вихопився заєць. Іван на коня. Кінь наздогнав зайця й ногою вбив його.

Тоді Іван спокійно зліз із свого татоша, розтяв зайцеві голову й викинув діамантову шкатулку. А в шкатулці жуки дзижчали, як мотор.

Іван розглянувся й побачив плескуватий камінь. Поклав шкатулку на той камінь, а другою брилою так гепнув, що із жуків і сліду не стало!

— Но, можемо спокійно вертатися,— каже йому кінь. Іван сів на коня й прилетів у палац.

Дивиться — серед двору змії ледве повзе, на ноги звестися не може. Коли Іван приступив до нього, той жалісно сказав:

— Гей, Іване, знищив ти мене, відібрав мою силу.

— Не лише силу, а й життя твоє візьму, й царівну заберу.

— Іване, все бери, що маю: золото, срібло, діаманти,— тільки життя мені лиши! Я ж тебе не вбив...

— Ні! Тут тобі смерть! — Ухопив шаблю й усі сім голів повідрубав. Змієва кров до колін на дворі текла...

Іван зайшов у палац і каже принцезні:

— Можемо збиратися додому. Вільна путь!

Дівчина не вірить. Глянула через вікно, а надворі повно крові.

— Йой, Іванку, понеси мене до мого нянька!

— Понесу!

Дівчина бере свої речі, а Іван вийшов надвір, проходиться й думає: «Сюди я виліз. А як звідси вибратись? Може, мені самому вдалося би злізти, а з дівчиною...»

Сказав про це принцезні. Тепер обоє журяться, ходячи по дворі.

— Ліпше було б зі змієм помиритися,— каже дівчина. Ходять смутні. Нараз перед ними — дурк!
— з'явився кінь.

— Чого журишся, мій газдо?

— Тяжке діло вибратися звідси...

— Не журися! Готові обоє?

— Готові...

— Тоді сідайте на мене! Сіли на коня. Татош каже:

— Зажмуріться!

Зажмурили очі й лише чують, як гучить повітря. Летять кудись зі страшною швидкістю.

Через кілька хвилин кінь дубнув ногами, гейби на тверде скочив.

— Розплющіть очі й розгляньтеся...

Відкрили очі, бачать — вони у нянька серед двору! А тут багато людей. Всі засмучені.

— Що сталося?

— Цар на смерті!

Принцезна й Іван швидко побігли до палати. Цар лежить — одна нога в могилі...

А коли донька проговорила, старий, почувши її голос, нараз розплющив очі. Відразу схопився зі смертної постелі. Здоров'я повернулося, почав говорити. Коби була музика, то і танцював би! Аж помолодшав.

— Як ти тут опинилася?

Тоді дівчина розповіла нянькові про все, що трапилося. Цар вислухав і каже:

— Іванку, був час, що я тебе хотів призначити помічником дурня. Ай-бо межі нами була й така угода: як приведеш мою дочку, будеш моїм зятем. Даю за тебе єдину доньку і призначаю своїм наслідником.

Загнав за гудаками. З'явилися цигани, й почалася велика гостина.

Два тижні справляли молодим весілля. Цар прикликав не лише царедворців, але й весь народ. І криві, і сліпі гуляли, танцювали.

Іван перебрав царство і ще й тепер царює, як не вмер...